

BARNAFRID
Institutionen. för biomedicinska
och kliniska vetenskaper, BKV
LINKÖPINGS UNIVERSITET

Socialdepartement
S-remissvar@regeringskansliet.se
S2019/04727

Dnr LiU-2021-04001. Svar på remissen Socialstyrelsens författningsförslag i rapporten Öppna insatser (Dnr S2019/04727)

Sammanfattning

Barnafrid tackar för förtroendet att svara på remissen om öppna insatser utan samtycke. Vi menar att såväl rapport som författningsförslag visar på ett ökat intresse att tillvara barn och unga intressen.

Barnafrid anser sig dock att ha svårt att ta ställning till förslagen då det saknas ett helhetsperspektiv på barns och ungas rätt till skydd, stöd och delaktighet. Barnrättighetsperspektivet må ha lyfts på den politiska agendan men fortfarande saknas strukturella systemförändringar inom den svenska socialtjänsten.

Barnafrid önskar att följande frågeställningar hade hanterats och diskuterats i rapporten i större detalj:

- Hur dessa enskilda lagförslag kan kopplas till, den under utveckling, kommande socialtjänstlagen? Det finns också frågetecken kring förhållandet mellan SoL som ramlag och öppna insatser av det här slaget.
- En viktig fråga utifrån SoL som ramlag är också synen på ålder. I dessa förslag ligger fokus på barn från 12 år och uppåt. Det innebär att ett stort antal barn inte alls kommer att beröras av denna lagändring.
- Barnafrid hade också velat sett en mer utvecklad diskussion om öppna insatser. Vad är och hur definieras den här formen av åtgärd? Hur ser forskningsläget ut kring öppna insatser, både generellt och för specifika insatser?
Här hade Barnafrid gärna sett en forskningsgenomgång och diskussion kring definition och evidens. Även lokala, regionala och nationella skillnader i erbjudna öppna insatser med eller utan samtycke bör diskuteras i större detalj och problematiseras utifrån likställighetsprincipen.
- Barnafrid saknar också röster från barn, unga och vårdnadshavare. Det är viktigt att få ta del av brukarnas uppfattningar om nuvarande praxis och lagförslag som så tydligt kan påverka familjer och deras inbördes relationer

- Barnafriad menar också att strävan alltid måste vara att skapa goda relationer mellan barn/unga, vårdnadshavare och socialtjänst. Underlaget är alltför tunt för att se att barns rätt att själv fatta beslut får det resultat som eftersträvas. Det saknas dels en konsekvensanalys om det finns en ökad risk för det enskilda barnet, dels en analys om risken för polarisering mellan barn och vårdnadshavare men också mellan barn/vårdnadshavare och socialtjänst.

Barnafriad vill se barns rätt till skydd, stöd och delaktighet utifrån ett helhetsperspektiv

Barnafriad har i tidigare remissvar påtalat att förstärkandet av barnrättighetsperspektivet inom lagstiftningsprocessen kan tyckas ske i parallella spår och inte utifrån en gemensam agenda. Vi efterlyser därför - åter igen - en harmonisering mellan olika utredningars direktiv, utredningsarbete och författningsförslag.

Barnafriad vill se hur nya lagförslag blir en del av en strategi som utgår från ett helhetsperspektiv av barns rätt till skydd, stöd och delaktighet. För detta krävs ett politiskt ställningstagande rörande de strukturella förutsättningar som påverkar förhållandet mellan barn- och föräldrarätten och kravet på samtycke.

Den svenska socialtjänsten bygger på en stark föräldrarätt och familjecentrering där ”frivillighetsprincipen” är rådande (SOU 2020:47, s. 670). Kravet på samtycke från vårdnadshavare kan få svåra konsekvenser då barn trots behov av stöd inte får den hjälp hen har rätt. Inom svensk socialtjänst är avståndet mellan samtyckeskravet för öppna insatser och tvångsåtgärder alltför stort.

Yttrande angående Socialstyrelsens rapport gällande öppna insatser utan samtycke

Barnafriad menar sig inte kunna ta ställning till lagförslagen utifrån ovanstående punkter men vill gärna yttra sig om intressanta och viktiga delar som finns inom rapporten och lagförslagen.

Sänkt åldersgräns för insats enligt Sol

Barnafriad vill gärna se en diskussion om ålder och åldersgränser. Socialstyrelsens förslag om sänkning av ålder är positivt i den bemärkelsen att fler barn kan få tillgång till insatser, men visar samtidigt på det problematiska att låta ålder styra möjligheten till insats. Socialtjänstens princip om att det är barnets behov som ska styra stöd och insats måste, oavsett ålder, kunna tillämpas i varje ärende och varje situation. Ålder kan därför inte vara den avgörande faktorn utan andra kriterier måste övervägas, då även mognad kan bli alltför godtyckligt

Vidare beskrivs i rapporten hur flera kommuner ser fördelen med sänkt åldersgräns i förhållande till möjligheten att sätta in tidiga insatser. Resonemanget som förs om att förebyggande och tidiga insatser kan vara helt avgörande för ett barns/ungdoms förutsättningar framåt i livet finns evidens.

Barnafriad blir dock oroad över att en sänkt åldersgräns är förutsättningen för att sätta in tidiga insatser. Det bekräftar och synliggör hur barns rätt, i det här fallet tidiga insatser, styrs av vårdnadshavarens bestämmanderätt.

Barnafrid vill i sammanhanget lyfta ytterligare en fråga. Att göra barn till rättighetsbärare genom att ge dem möjlighet att gå emot vårdnadshavaren vilja och åsikt är dock inte oproblematiskt. I Socialstyrelsens rapport lyfts detta fram av en barnrättsorganisation.

En barnrättsorganisation lyfter att när ett barn inte har mognad eller möjlighet att överblicka konsekvenser av utebliven insats, samtidigt som vårdnadshavare har annan syn på behoven än socialtjänsten, behöver frågan ställas om vem som värnar barnens autonomi, värnar barnets integritet och gör barnets röst hörd. En objektiv bedömning av barnets behov bör styra mer än både barnets och vårdnadshavarnas inställning till insatsen. Det finns annars en risk för att barnet försätts i en situation där det ges för stort ansvar för sin egen utveckling och livssituation (s. 45)

Barnafrid delar den här uppfattningen om att barnet är i behov av de professionellas omsorg, beskydd, ansvarstagande och ledning. För vissa barn kan de professionellas ansvarstagande för situationen vara helt avgörande. Det kan handla om barn och ungdomar som lever under vissa förhållande som en hederskontext eller annan form av våldsutsatthet, men även andra situationer och förhållande kan naturligtvis innebära en ökad risk för barnen. En objektiv bedömning av barnets behov oavsett barnets ålder och vårdnadshavarens inställning måste alltid vara av högsta prioritet

Det är viktigt att påpeka att detta inte står i motsatsförhållande till att utgå från barnets agens, utan är i stället en förutsättning för att barn ska vara delaktiga och kunna påverka beslut som rör deras välbefinnande

Utvidgning av 22 § LVU till att omfatta brister i omsorgen

Barnafrid ser en fördel att låta avståndet mellan frivilliga insatser och tvångsåtgärder minska genom att ”mellantvånget” även ska inkludera barns behov av stöd när det gäller omsorgssvikt i hemmet. Detta måste dock diskuteras utifrån de övergripande brister som nu råder inom socialtjänstsystemet

Sänkning av processbehörighetsåldern

Socialstyrelsen har övervägt men fattat beslut om att inte föreslå en ändring av nuvarande åldersgräns 15 år för processbehörighet. En orsak som anges är att det krävs en omfattande utredning om barns förmåga att initiera och driva ett eget ärende, vilket inte ingår i uppdraget.

Barnafrid kan emellertid konstatera att Socialstyrelsen fattar sitt beslut utifrån en sådan bedömning: ”det krävs en högre grad av mognad hos ett barn för att kunna föra sin talan på egen hand än för att kunna samtycka till en insats som socialnämnden finner som lämplig.” (s. 54). Barnafrid ställer sig därför frågande om det underlag som beslutet fattades på.

En ytterligare orsak som anges till beslutet att inte föreslå en ändring, är att socialnämnden kan få information om ett barns behov av stöd och hjälp på andra sätt än genom en ansökan från barnet. Barnets rätt att själv framföra sin sak kan tillgodoses, menar Socialstyrelsen, genom att socialtjänsten kan besluta om insatser efter att barnet berättat om sin situation. Till detta behövs ingen formell ansökan.

Barnafrid förstår att det i praktiken fall kan fungera på det sättet. För socialtjänsten kan det dock vara viktigt att ha ett regelverk som överensstämmer med barnkonventionens intentioner. Inte minst i samband med att ett samtycke saknas av vårdnadshavare angående den beviljade insatsen.

Barnafrid delar dock Socialstyrelsens bedömning att det är en komplex fråga som ytterligare behöver en utredas och problematiseras. En fördjupad utredning är därför önskvärd.

Barnafrid vill sammanfatta sitt remissvar med att tacka för förtroendet att få ta del av Socialstyrelsens arbete med rapporten och författningsförslag. Vi ser fram emot att arbeta vidare med dessa frågor.

Laura Korhonen
Professor, centrumchef

Ann-Charlotte Münger
Universitetslektor